Anne Kanto-Ronkanen,
Erityisasiantuntija
Sosiaali- ja terveysministeriö
22.10.2021

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaosto

Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Veteraanipalveluiden toimivuus ja rahoituksen riittävyys

Sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan 33. luvun 50. veteraanien tukeminen määrärahat muodostuvat lähinnä sotainvalideille ja tunnuksen omaaville rintamaveteraaneille maksettavista korvauksista, etuuksista ja kuntoutuksesta. Keskeisimpiä lakeja korvausten maksamiseen ovat sotilasvammalaki (404/1948) sekä laki rintamaveteraanien kuntoutuksesta (1184/1988) sekä laki rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetun lain muuttamisesta (54/2019), joka tuli voimaan 1.11.2019. Lain muutoksen jälkeen myös tunnuksen omaaville rintamaveteraaneille ovat kotiin vietävät palvelut maksuttomia. Sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan 33. luvun 50. veteraanien tukeminen ehdotetaan vuoden 2022 talousarvioon yhteensä 192,7 miljoonaa euroa, josta noin 60,4 miljoonaa euroa on Veikkaus Oy:n voittovaroja.

Rintamaveteraaniasiain neuvottelukunnan (RINE) kolmivuotisen kauden päätöskokous oli 6.10.2021. Kokouksessa esitettiin yhteenveto viimeisen kolmen vuoden aikana tapahtuneista muutoksista veteraanien palveluissa ja etuuksissa. Suurimmat muutokset olivat 1.11.2019 lakimuutos rintamaveteraanien maksuttomista kotiin vietävistä palveluista sekä rintamalisän korotus 1.4.2020 alkaen 50 eurosta 125 euroon kuukaudessa. Sotainvalidien laitoshoitoon pääsyn haitta-astetta laskettiin 20 %:sta 10 %:tiin ja sotainvalidien puolisoiden kuntoutusedellytyksiä parannettiin laskemalla sotainvalidilta vaadittua haitta-astetta 50 %:sta 30 %:tiin. Suurin vaikuttava tekijä veteraanipalvelujen rahoitukseen oli tunnuksen omaavien rintamaveteraanien maksuttomat kotiin vietävät palvelut.

Sotainvalidien ja rintamaveteraanien määrä laskee tulevina vuosina voimakkaasti arviolta 25—30 % vuodessa. Heidän keski-ikänsä on noin 96-vuotta. Korkean ikänsä vuoksi he tulevat jatkossa tarvitsemaan entistä enemmän hoito- ja kuntoutuspalveluja kotona tai palveluasumisessa.

Hallitusohjelmassa todetaan, että ikääntymisen myötä veteraanien ja heidän läheistensä tuen tarve lisääntyy. Sotiemme veteraanien tuki ja palvelut turvataan. Varmistetaan, että palvelut toteutuvat laadukkaina kaikkialla maassa.

Palvelujen toimivuus

Kunnat ovat hyvin eri tavoin järjestäneet sotainvalidien ja rintamaveteraanien palvelut, eivätkä välttämättä kaikki veteraanit ole saaneet heille kuuluvia palveluja. Erityisesti Valtiokonttoriin tulevat kysymykset kohdistuvat rintamaveteraanien kotiin vietäviin palveluihin ja niiden laajuuteen. Valtiokonttorin mukaan kyselyt ovat tänä vuonna vähentyneet jonkin verran. Rintamaveteraanien erityisetuutta ei tunneta riittävästi, vaikka Valtiokonttori ja veteraanijärjestöt ovat asiasta tiedottaneet. Valtiokonttori ohjeistaa kuntia myös ohjekirjeillään. Valtiokonttori seuraa palvelujen toteutumista sekä tarvittaessa aluehallintovirastot seuraavat ja valvovat veteraanipalvelujen toteutumista osana sosiaali- ja terveyspalvelujen valvontaa. RINE seuraa myös palvelujen toteutumista sekä sotainvalidien että tunnuksen omaavien rintamaveteraanien osalta. Tulevaisuuden huolen aiheeksi RINE:n kokouksessa nousi se, että kuinka tulevat hyvinvointialueet osaavat ottaa huomioon sotainvalidien ja tunnuksen omaavien rintamaveteraanien erityisetuudet, joille on kohdennettu korvamerkittyä rahaa ja palvelut ovat järjestäneet kunnat ja tulevaisuudessa hyvinvointialueet. Tähän asiaan on sovittu, että Valtiokonttorin ohjeistus kuntien lisäksi vuoden 2023 rahoituksen tarpeen arvioinnista menisi myös hyvinvointialueiden valmistelijoille jo keväällä 2022, jotta he osaisisivat arvioida rahoituksen tarpeen mahdollisimman hyvin syksyllä 2022 seuraavalle vuodelle 2023.

Rahoituksen riittävyys

Kuntoutustoimintaan varatut määrärahat ovat riittäneet hyvin, joinain vuosina niitä on jäänyt käyttämättä ja kunnat ovat palauttaneet rahoja. Rintamaveteraanien kotiin vietävien palvelujen kustannusten arviointi on ollut haastavaa, miten paljon ja minkälaisia palveluja veteraanit tarvitsevat, koska tilanne veteraanien kohdalla voi muuttua nopeastikin. Veteraanien korkeasta iästä johtuen tulevina vuosina palvelut painottuvat kotiin vietäviin palveluihin sekä palveluihin erilaisissa palveluasumisen muodoissa.

Korona tilanne on vaikuttanut rintamaveteraanien palveluihin ja kuntoutukseen. Koronan takia on palvelujen käyttäminen ollut vähäisempää, koska päiväsairaala ja virkistystoimintaa ei pahimmassa korona vaiheessa järjestetty, rintamaveteraanit ja sotainvalidit liikkuivat vähemmän eli käyttivät kuljetuspalveluja vähemmän, laitosmuotoiset kuntoutusjaksot olivat useita kuukausia tauolla. Kotona tapahtuvassa kuntoutuksessa oli taukoja. Valtiokonttori on vaihtanut laitoskuntoutuksia avokuntoutuksiin,

mutta voi olla, ettei kaikki kuntoutus ehdi toteutua tämän vuoden puolella ja rahoja palautuu takaisin. Sitä vastoin kotiin vietävät muut palvelut pääosin toimivat, kuten kotipalvelu ja kotisairaanhoito, siivous ja ateriapalvelut myös koronan aikana.

Vuoden 2019 lopussa (1.11.2019) voimaan tullut uudistus rintamaveteraaneille korvattavista kotiin vietävistä palveluista on arviomääräraha. Kunnat ovat ensimmäistä kertaa arvioineet kokonaiselle vuodelle (2020) tarvitsemansa rahoituksen ennakkoon kotiin vietävien palvelujen järjestämiseksi. Kunnat arvioivat vuoden 2020 alussa tarvitsevansa rahaa 187 miljoonaan euroa. Lisäksi kunnilla oli mahdollisuus hakea lisärahoitusta syyskuussa 2020, jolloin osa kunnista haki lisärahoitusta yhteensä 24,3 miljoonaa euroa. Valtiokonttorin saadun tiedon mukaan osa kunnista palautti rahaa takaisin vuodelta 2020 yhteensä hieman yli 56 miljoonaa euroa.

Valtiokonttorista saatujen tietojen mukaan kunnat hakivat määrärahaa rintamaveteraanien kotiin vietäviin palveluihin 2021 tammikuussa 136 miljoonaa euroa ja täydennyshaussa syyskuussa 15 miljoonaa euroa. Talousarviossa 2021 rahoitusta on varattu momentille 33.50.38 132,02 miljoonaa euroa sekä momentille 33.50.56 30,4 miljoonaa euroa (Veikkaus Oy:n voitto varoista) eli yhteensä 162 020 000 euroa. Tämän hetkisen tiedon mukaan veteraanien momenttien kohdalla rahoitus näyttää riittävän kattamaan kuntoutuksen ja muiden palvelujen tarpeen.

Ensi vuoden (2022) talousarviossa on varattu rintamaveteraanien kotiin vietäviin palveluihin momentille 33.50.58 95,2 miljoonaa euroa sekä momentille 33.50.56 23 miljoonaa euroa kuntoutukseen ja kotiin vietäviin palveluihin. Toisin sanoen rintamaveteraanien kotiin vietäviin palveluihin on varattu rahaa yhteensä 118,2 miljoonaa euroa.

Kaikkien veteraanimomenttien arvio perustuu erityisetuuksien piirissä olevien tunnuksen omaavien rintamaveteraanien ja sotainvalidien määrän vähenemiseen. Aiempien vuosien perusteella voidaan arvioida, että varattu rahoitus on riittävää. Kotiin vietävien palvelujen suhteen voidaan todeta, että ensimmäinen täysi vuosi 2020 uuden lainsäädännön (1.1.2019) voimaan tulon jälkeen on ollut poikkeuksellinen koronan takia. Valtiokonttori on todennut, että kuntien arviot ovat täsmentyneet tänä vuonna. On vaikea arvioida, onko poikkeusvuosi tuonut mukanaan merkittävää kuntoutus- ja palveluvelkaa tai piilevää palvelun tarvetta esimerkiksi rintamaveteraanin tai sotainvalidien tarvitsemien palvelujen tarpeen lisääntymistä.

Sotainvalidien ja rintamaveteraanien lainsäädäntö palveluista

Sotainvalidien korvaukset ja palvelut

Sotilasvammalain (404/1948) perusteella maksetaan sotainvalideille vamman vakavuuden eli haitta-asteen mukaan elinkorkoa. Lisäksi korvausta voi hakea mm. asunnonmuutostöistä, kotihoidosta kuten esimerkiksi ateriapalveluista, kotipalveluista, asumispalveluista palvelutaloissa, kotisairaanhoidosta ja apuvälineistä. Korvausta voi hakea myös kuntoutuksesta, laitoshoidosta, sairaanhoidosta ja matkakuluista. Korvauksia ja kuntoutusta haetaan Valtiokonttorista. Kotiin vietävistä palveluista Valtiokonttori maksaa kuntien antaman arvion perusteella palvelujen järjestämisestä aiheutuneet kulut ennakkoon kunnille. Kunnat tai kuntayhtymät järjestävät sotainvalidien kotiin vietävät palvelut palvelusuunnitelman mukaisesti.

Sotainvalidien puolisoiden ja leskien sekä sotaleskien kuntoutus

Vuosittain annettavalla valtioneuvoston asetuksella määritellään sotainvalidien puolisoille, leskille ja sotaleskien kuntoutukseen käytettävä määräraha ja kuntoutuksen sisältö. Kuntoutusta haetaan Valtiokonttorilta. [Valtioneuvoston asetus sotainvalidien puolisoiden ja leskien sekä sotaleskien kuntoutuksesta vuonna 2021 (950/2020)]

Rintamaveteraanien korvaukset ja palvelut

Laki rintamaveteraanien kuntoutuksesta (1184/1988) sekä rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetun lain muuttamisesta (52/2019) perusteella järjestetään rintamaveteraaneille kuntoutusta ja kotiin vietäviä palveluja. Rintamaveteraanille tulee olla myönnetty rintamasotilas-, rintamapalvelus- tai rintamatunnus. Rintamaveteraanien kotiin vietävistä palveluista tehdään palvelutarpeen arviointi, jonka perusteella kunta järjestää kotiin vietävät palvelut kuten mm. ateria-, siivous-, ja hoivapalvelut. Rintamaveteraanit voivat saada myös kuntoutusta sekä tuettua kotikuntoutusta. Valtiokonttori maksaa kunnille tai kuntayhtymille ennakkoon tammikuun lopussa kuntien arvion mukaan palvelujen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset. Kunnat voivat hakea täydennystä määrärahaan syyskuussa.

Laki eräissä Suomen sotiin liittyneissä tehtävissä palvelleiden kuntoutuksesta (1039/1997)

Eräissä Suomen sotiin liittyneissä tehtävissä palvelleiden kuntoutuksesta annetun lain perusteella kuntoutusta voivat saada esimerkiksi miinojen raivaukseen osallistuneet, sotien aikana puolustusvoimien hoitopaikoissa sairaanhoitotehtävissä palvelleet sekä karjan evakuointiin osallistuneet. Laissa on kirjaus, että heidän on pystyttävä luotettavalla tavalla osoittamaan osallistumisensa kyseisiin tehtäviin. Viimeisin muutos on tullut voimaan vuonna 2005, jolloin mainittuun lakiin lisättiin Neuvostoliiton partisaani-iskujen kohteeksi joutuneet sekä sotien aikana karjan evakuointiin osallistuneet henkilöt. Kuntoutusta haetaan Valtiokonttorilta.

Valtioneuvoston asetus eräille ulkomaalaisille vapaaehtoisille rintamasotilaille maksettavasta rintama-avustuksesta vuonna 2021 maksettavasta rintama-avustuksesta (951/2020)

Kertasuorituksena myönnettävä rintama-avustus voidaan myöntää Suomen sodissa vapaehtoisina palvelleille ulkomaalaisille rintamasotilaille, jotka asuvat Viron tai entisen Neuvostoliiton alueella tai Suomessa. Avustuksen myöntää Valtiokonttori.